

แก่นค่านิยมทางสังคมที่สะท้อนผ่านข่าวเศร้าสาธารณะ: กรณีการรายงานข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ใน
หนังสือพิมพ์ไทย

**Social Values Reflected through Public Grief News: A Case Study of 2011 Flood News Reported
in Thailand's Newspapers**

สรพงษ์ วงศ์ธีระธรรม* และกฤษณ์ ทองเลิศ

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ถนนพหลโยธิน ตำบลหลักหก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี 12000

E-mail: sorapong.w@rsu.ac.th*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจถึงประเด็นแก่นค่านิยมทางสังคมที่สะท้อนผ่านข่าวเศร้าสาธารณะ โดยศึกษากรณีข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย โดยได้วิเคราะห์ด้วยทศ คือ ข่าวและภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทย 3 ฉบับชื่อ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ และคม ชัด ลึก จำนวน 388 ข่าว ในระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ถึง วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นแก่นคุณค่าทางสังคมที่สะท้อนผ่านเนื้อหาข่าวเศร้าสาธารณะที่ปรากฏในข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ของประเทศไทย ได้แก่ 1) ค่านิยมแบบทุนนิยม คือ ความสูญเสียที่แสดงออกถึงขนาดของความรุนแรง ได้แก่ จำนวนผู้เสียชีวิต ขนาดของพื้นที่ที่ได้รับ ความเสียหาย และมูลค่าของความเสียหาย 2) การยกย่องเชิดชูความเป็นวีรบุรุษผู้เข้ามาเป็นพลังสำคัญในการคลี่คลายปัญหา 3) การยึดถือจารีตพิธีกรรมทางวัฒนธรรมไทย โดยการแสดงออกทางความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4) การยกย่องภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการกับวิกฤติ 5) การมุ่งเน้นผลประโยชน์ในพวกพ้อง 6) การยึดมั่นในหลักมนุษยธรรม ที่ยึดถือคุณค่าของชีวิตทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันภายในครอบครัวของสังคมไทย

คำสำคัญ: แก่นค่านิยม ข่าวเศร้า ข่าวอุทกภัย

Abstract

This qualitative study aimed to explore understandings of social values that reflected through the public grief news on the 2011 floods in Thailand's newspapers. Researchers analyzed contents and graphics of 388 news from 3 newspapers - Thairath, Daily News, and Kom Chad Luek, between 1st of August 2011 and 30th of November 2011. Results of the study showed 6 main values as 1) Capitalism value, depicted severity of loss, included amount of the death, flooding areas, and damaged value; 2) glorification value, the value to glorify someone who helps solving problems; 3) customs and rituals values, the value to express their believes in sacred

items or things; 4) local wisdom glorification value for managing the crisis; 5) companion advantage-focused value; and 6) humanity adherence value for living together within Thai society including the elder, pets, and so on.

Keywords: theme values, grief news, flood news

1. บทนำ

เหตุการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 ถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่ก่อเกิดวิกฤติทางสังคมของประเทศไทย เนื่องจาก มีพื้นที่ประสบภัย 26 จังหวัด ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 728 คน (ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 18 พฤศจิกายน 2554) ประชาชนได้รับผลกระทบ 3 ล้านครัวเรือน ไร่นาเสียหาย ประมาณ 10 ล้านไร่ นิคมอุตสาหกรรมได้รับความเสียหาย 7 แห่ง สถานประกอบการอีกร่วม 3 หมื่นแห่ง และมูลค่าความเสียหายที่มีอาจประเมินได้ ซึ่งสาเหตุของปัญหาน้ำท่วมในคราวนี้ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นใหญ่ ประกอบไปด้วย 1) เรื่องของฝนตกที่มากผิดปกติ ซึ่งเกิดจากพายุหลายลูกในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ 2) เรื่องของการระบายน้ำจากเขื่อนขนาดใหญ่ทั้งสองแห่ง 3) การบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลและระบบระบายน้ำของกรุงเทพฯ เมื่อเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดวิกฤติทางสังคมเกิดขึ้น ประชาชนจะให้ความสำคัญต่อการรับรู้ข่าวสารผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ ปัจจุบันสื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทต่อกระบวนการรับรู้ของคนในสังคม ซึ่งสื่อมวลชนของประเทศไทยได้แสดงบทบาทสำคัญในการนำเสนอข่าวสาร แนวคิด ทศนคติ ต่อประชาชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ที่ได้รับการยอมรับ และมีอิสระในการนำเสนอข่าวสาร เพราะเป็นองค์กรวิชาชีพที่ได้มีการดูแลตนเองโดยแท้จริง หมายถึง เป็นองค์กรที่ไม่ได้ถูกควบคุมจากรัฐ ดังนั้นลักษณะของข่าวที่นำเสนอผ่าน

หนังสือพิมพ์ นักข่าวย่อมแสดงความคิดเห็นร่วมมาด้วยการแสดงความคิดเห็นเหล่านี้อาจสอดแทรกความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนอุดมการณ์ของนักข่าวออกมาด้วยไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ผู้อ่านก็อาจจะซึมซับความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์เหล่านั้นโดยไม่รู้ตัวไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม นอกจากการที่ข่าวได้นำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการในการรับรู้ข่าวสารของมนุษย์แล้ว ข่าวหนังสือพิมพ์ได้ถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในทางประวัติศาสตร์

เมื่อพิจารณาการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ย้อนหลังไปในปี ค.ศ.1990 สังเกตได้ว่า เราได้เห็นและรับรู้ความเศร้าของสังคมซึ่งปรากฏในข่าวเป็นจำนวนมาก ข่าวได้ถ่ายทอดเหตุการณ์ของความสูญเสียและได้กลายเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ การรายงานพยายามดึงผู้อ่านมามีส่วนร่วมต่อเหตุการณ์โดยการเร้าความรู้สึกในแง่มุมต่างๆ ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ข่าวความเศร้ามักจะถูกเชื่อมโยงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสงคราม แต่ในยุคศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ความตายไม่ได้ถูกจำกัดขอบเขตเฉพาะในสงครามเท่านั้น ข่าวได้กลายเป็นการนำเสนอลักษณะวัฒนธรรมของ “ความเศร้าสาธารณะ” (Public Grief) ที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชน (Carolyn Kitch and Janice Hume, 2007) หรือเรียกว่า “ข่าวที่เป็นความเศร้าสาธารณะ” การนำเสนอข่าวในลักษณะนี้ได้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนในสังคมจำนวนมาก ได้แก่ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ อุบัติเหตุ และวิกฤติการณ์ทาง

การเมือง เป็นต้น ดังนั้นข่าวอุทกภัยที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นจึงสอดคล้องกับบริบทของความเป็นข่าวเศร้าสาธารณะได้ อย่างไรก็ตามนโยบายของ ข่าวที่เป็นความเศร้าสาธารณะ (Public grief) มีความเชื่อมโยงกับ “วิกฤติสาธารณะ” (Public crisis) ที่กล่าวถึง สถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือจากผลกระทบของมนุษย์ที่จะทำให้เกิดการคุกคามอย่างรุนแรงและทันทีทันใดต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงความสงบสุขในชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคม (Graber, 1988) ซึ่งลักษณะของวิกฤตการณ์จะก่อให้เกิดความสูญเสียต่อสาธารณะ ที่เรียกว่า “โศกนาฏกรรมทางสังคม” คือ มีผู้เสียชีวิต ผู้ได้รับบาดเจ็บทั้งร่างกาย จิตใจ และมูลค่าทางทรัพย์สินจำนวนมาก นอกจากนี้ บางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีรายละเอียดของเรื่องราวที่มีความซับซ้อน และมีเงื่อนไขที่ยากในการพิสูจน์ หรือการพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจและค้นหาเหตุการณ์ที่แท้จริง บางกรณีนั้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่สามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือเป็นสิ่งที่ยากต่อการดำเนินการแก้ไขได้

แต่ในอีกด้านหนึ่งของการนำเสนอข่าวที่ส่งผลต่อการเป็น ความเศร้าสาธารณะ มีส่วนช่วยในการสร้างการรับรู้ถึงโอกาส ความเสี่ยง และการให้คนได้ตระหนักถึงภัยพิบัติได้ รวมถึงการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การนำเสนอข่าวจึงมีความสัมพันธ์กับประเด็นของ หลักคุณค่าข่าว (New values) (Staab, 1990) ซึ่งเปรียบเสมือนหลักเกณฑ์ทางวิชาชีพของนักข่าวในการคัดเลือกเหตุการณ์มาเป็นข่าว ได้แก่ ความทันต่อเหตุการณ์ (Immediacy) ความใกล้ชิด (Proximity) ความโดดเด่น (Prominence) ความผิดปกติ (Unusualness) การเร้าความสนใจ (Sensationalism) ความขัดแย้ง (Conflict) ความลึกลับซับซ้อน (Suspense) และผลกระทบทางสังคม (Impact) เป็นต้น ซึ่งนักข่าวจะอ้างอิงถึงหลักคุณค่าข่าวเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการคัดเลือกเหตุการณ์มาเป็นข่าว

การศึกษาข่าวที่เป็นความเศร้าสาธารณะ เป็นการศึกษาที่ยึดตามแนวทางวัฒนธรรมศึกษาที่มุ่งประเด็นในการศึกษาว่า การกำหนดคุณค่าข่าวเป็นไปตามหลักญาณวิทยา (Epistemology) (Lau, 2004) หมายถึง คุณค่าข่าวถูกกำหนดขึ้น และสร้างขึ้นจากความคิดของนักข่าว ในมุมมองของนักวิชาการสื่อสารมวลชนที่ศึกษาด้านวัฒนธรรมได้มองประเด็นความสัมพันธ์ของคุณค่าข่าว กับ การเล่าเรื่อง (Narrative) และการกำหนดกรอบ (Framing) ในการนำเสนอข่าว คือ การที่นักข่าวได้วางกรอบเพื่อการนำเสนอความเป็นจริงบางประการแก่ผู้รับสาร โดยการคัดเลือกประเด็นหรือเรื่องราวในเหตุการณ์ที่ตนได้รับรู้ผ่านกระบวนการเล่าเรื่องเพื่อผู้อ่านได้เห็นความสำคัญของเหตุการณ์ อาจกล่าวได้ว่า นักข่าวมักจะใช้เล่าเรื่องเป็นวิธีการในการรายงานข่าว โดยเฉพาะข่าวที่เป็นเหตุการณ์ความสูญเสียก่อให้เกิดความเศร้าสาธารณะ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับสารได้รับอรรถรส กระตุ้นความรู้สึกของผู้อ่าน ภาษาข่าวและภาพข่าวที่ใช้นอกจากจะทำหน้าที่ในการให้สีสันกับข่าวแล้ว ยังมีส่วนในการสร้างความหมายในเชิงลึกให้กับเหตุการณ์ รวมถึงตัวบุคคลในข่าว นักข่าวจะมีกลยุทธ์ในการเลือกใช้น้ำหนักกับถ้อยคำและภาพไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความรู้สึกที่สนะ หรือมุมมองที่นักข่าวมีต่อเหตุการณ์นั้น ด้วยลักษณะของตัวบท (text) เช่นนี้ จะมีผลต่อการรับรู้และการตีความของผู้อ่านที่มีต่อเหตุการณ์ และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข่าว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการทำงานของวาทกรรม (Discourse)

Norman Fairclough (1995) ได้ชี้ประเด็นของการนำเสนอข่าว หรือเหตุการณ์ของสื่อมวลชนว่า ไม่ได้เป็นการสะท้อนภาพความจริงเหมือนภาพที่ปรากฏในกระจกเงา หากแต่เป็นการสร้างความจริงตามวัตถุประสงค์ของสื่อตามความสนใจ อีกนัยหนึ่งคือ ข่าวที่ผู้รับสารได้รับอาจไม่ใช่ความจริงทั้งหมด หรือ

การนำเสนอภาพแทนของความจริงบางด้าน เพราะข่าวได้ผ่านกระบวนการปรุงแต่ง และกระบวนการสร้างความหมายจากสื่อมวลชน ด้วยการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อสร้างภาพแทนความจริง

เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในสังคม การรายงานข่าวจึงเป็นการถ่ายทอดเหตุการณ์แต่เป็นการนำเสนอภาพเหตุการณ์ในมุมมองของนักข่าว จะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทางสังคม เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่สามารถสร้างการรับรู้ถึงความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากการใช้คำจำกัดความของข่าวไว้อย่างมากมายและหลากหลาย ซึ่งสรุปได้ว่า นักข่าวทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนภาพของสังคมให้ประชาชนได้รับรู้ แต่จากการนำเสนอข่าวที่ปรากฏไม่ได้เป็นเช่นนั้นทั้งหมด ทั้งนี้การให้ความหมายของหนังสือพิมพ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความสูญเสียของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ข่าวอาจจะไม่ใช่กระจกเงาที่สะท้อนภาพทั้งหมดที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังมีกำหนดความหมายจากความคิดของนักข่าวเข้าไปในสถานการณ์แล้วจึงสื่อความหมายไปยังผู้อ่านอีกทอดหนึ่งตามแนวทางของทฤษฎีที่หนังสือพิมพ์มีต่อประเด็นนั้น อาจกล่าวได้ว่า นักข่าวเป็นผู้ประกอบสร้างเรื่องราวที่เกิดขึ้น กระบวนการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมจึงเป็นกระบวนการที่สร้างให้เกิดความหมายตามต้องการ ดังนั้น การประกอบสร้างข่าว ภาพข่าว และคำสัมภาษณ์จึงเป็นสัญญาณที่รวมตัวกันเพื่อให้เกิดข่าว การนำเสนอข่าวที่เกิดขึ้นของหนังสือพิมพ์ได้แสดงความคิดของตนเองออกมาโดยมีชุดของความหมายเป็นองค์ประกอบในการอธิบายการประกอบสร้างความหมายให้แก่เหตุการณ์

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการของการนำเสนอข่าวในหนังสือพิมพ์ ได้แก่ ภาษาข่าวและภาพข่าวมีบทบาทสูงในการสื่อความหมายนี้ ข่าวจึงไม่ได้เป็นเพียงกระจก

สะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสื่อความคิดความเชื่อบางอย่างจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เนื่องจาก ข่าวที่รายงานผ่านหนังสือพิมพ์นั้นมีอิทธิพลต่อการสร้างค่านิยม และขึ้นนำพฤติกรรมของคนในสังคมได้ รวมทั้งเป็นหลักฐานหนึ่งของการสร้างความจริงทางประวัติศาสตร์ได้ซึ่งทำให้เห็นถึงแก่นค่านิยมที่เกิดขึ้น ในฐานะที่เป็นปรัชญาสาขาคุณวิทยา (Axiology) ที่กล่าวถึง อุดมคติต่าง ๆ ในด้านความจริง ความดีความงาม และความบริสุทธิ์ทางจิตใจ การมีความรู้ลึกซึ้งซึ่งในคุณค่าต่างๆ เป็นสิ่งที่คนในสังคมยึดถือ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งความสนใจวิเคราะห์ข่าวและภาพข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 เพื่อค้นหาแก่นค่านิยมทางสังคมที่สะท้อนผ่านข่าวเสร์สาธารณะ ในหนังสือพิมพ์ไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างความหมายทางสังคมผ่านการรายงานข่าวอุทกภัย พ.ศ.2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย” เพื่อพัฒนาทฤษฎีที่เชื่อมโยงกับการวิเคราะห์ข่าวทกรรรมสื่อมวลชนและการเล่าเรื่องของข่าว ซึ่งสามารถเป็นแนวทางในการจัดระบบ จำแนกตัวบทที่ปรากฏและเชื่อมโยงกับความเสร์สาธารณะ

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแก่นค่านิยมทางสังคมที่สะท้อนผ่านข่าวเสร์สาธารณะที่มีต่อเหตุการณ์อุทกภัย พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย

3. ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การสร้างความหมายทางสังคมผ่านการรายงานข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย” ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาตัวบท (Textual analysis) คือ ข่าว และภาพข่าว จากหนังสือพิมพ์ไทย โดยทำการคัดเลือกข้อ

หนังสือพิมพ์ไทยที่มียอดจำหน่ายสูงสุด 3 อันดับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ และคม ชัด ลึก ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 รวมเป็นระยะเวลา 4 เดือน จากนั้นนำมาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. ผลการวิจัย

แก่นค่านิยมทางสังคมที่สะท้อนผ่านข่าวเสรีา สาธารณะ: กรณีการรายงานข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย มีดังนี้

1. ค่านิยมแบบทุนนิยม ซึ่งเน้นถึงความสูญเสียที่แสดงออกถึงขนาดของความรุนแรง ได้แก่ จำนวนผู้เสียชีวิต ขนาดของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ และมูลค่าของความเสียหาย ผลการวิจัย พบว่า การรายงานข่าวและภาพข่าว “ความสูญเสีย” ซึ่งมุ่งเน้นให้เห็นถึงความรุนแรงของอุทกภัยครั้งนี้ว่าสามารถสร้างความสูญเสียทั้งในด้านชีวิตและพื้นที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างคาดไม่ถึงมาก่อน ที่ครอบคลุมในหลายจังหวัดของประเทศไทย รวมถึงกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางของประเทศไทย ตัวอย่างเช่น การพาดหัวข่าวที่ว่า “อุทกภัยพื้นที่เกษตรเสียหายอีก 2 หมื่นไร่ เมืองกรุงเก่าซัดหนัก น้ำท่วมขยายกว้าง คาดพื้นที่เกษตรถูกน้ำท่วมอีกกว่า 2 หมื่นไร่ ขณะที่ชาวบ้านสังเวชชีวิตรวมเพิ่มอีก 2 ราย” (ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 7 กันยายน 2554)

ความสูญเสียของเหตุการณ์นี้ ข่าวได้นำเสนอเป็นตัวเลขของมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งข่าวพยายามประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่า อุทกภัยครั้งนี้เป็นวิกฤติทางสังคมอย่างแท้จริงซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทยมาก่อน ตัวอย่างเช่น การพาดหัวข่าว “ท่วมนิคมอุตสาหกรรมกรุงเก่า 46 โรงงานจมพินาศ 3 หมื่นล้าน” (คม ชัด ลึก ฉบับวันที่ 6 ตุลาคม

2554) ซึ่งการรายงานข่าวนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของเหตุการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น

อีกหนึ่งตัวอย่าง ได้แก่ “พิษอุทกภัยพินาศยับ 1.3 แสนล้าน แห่ปิดโรงงานฮอนด้าชิงหนี” (เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 8 ตุลาคม 2554)

ผลการวิจัย พบว่า หนังสือพิมพ์ไทยให้ความสำคัญกับประเด็นของความสูญเสียซึ่งแสดงเป็นจำนวนตัวเลขเพื่อแสดงออกถึงมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นกับวิกฤติที่เกิดขึ้นของเหตุการณ์อุทกภัยครั้งนี้

2. การยกย่อง เชิดชูความเป็นวีรบุรุษผู้เข้ามาเป็นพลังสำคัญในการคลี่คลายปัญหา

สำหรับการยกย่องความเป็นวีรบุรุษที่สะท้อนผ่านการรายงานข่าวอุทกภัยปี พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย ได้นำเสนอทั้งในระดับบุคคล และระดับองค์กร หรือสถาบัน ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่หนังสือทั้ง 3 ฉบับได้รายงานข่าว ผลการวิจัย พบว่า การรายงานข่าวเน้นการประกอบสร้างความหมายที่สะท้อนให้เห็นความเป็นต้นแบบ ดังนี้

การรายงานถึงความหวังโยของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อเหตุการณ์อุทกภัยครั้งนี้ซึ่งสร้างความเดือดร้อนกับประชาชนชาวไทย ตัวอย่างเช่น “ทรงเครียดน้ำท่วม ฟ้าหญิงรับสั่งในหลวงทรงพระประชวร... ในหลวง” ทรงเครียดห่วงใยประชาชนจนทรงพระบังคนหนัก (อุจจาระ) เป็นพระโลหิต ทอดพระเนตรข่าวน้ำท่วมติดต่อกันนานถึง 5 ชั่วโมง” ทำให้เห็นว่าพระราชหฤทัยอยู่ที่ประชาชนอยู่ตลอดเวลา” (คม ชัด ลึก ฉบับวันที่ 8 พฤศจิกายน 2554) และนำเสนอแนวคิดของในหลวงในข่าว “สื่อต่างชาติดูในหลวง...ซึ่งทรงมีแนวทางในการแก้ปัญหา น้ำท่วมอย่างยั่งยืนและทรงชี้แนะในการผันน้ำลงสู่ทะเลโดยตรงเป็นวิธีการที่ดีที่สุด...” (เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 4 พฤศจิกายน 2554)

ในการสร้างความหมายของความเป็นต้นแบบข่าวได้สะท้อนภาพความเป็นต้นแบบในระดับบุคคล

และสถาบัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ในหลวงและสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นต้นแบบในอุดมคติที่ให้ความสำคัญกับส่วนรวมของสังคม และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนไทยได้ นอกจากนี้ข่าวได้รายงานการเข้ามาช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยของทหาร และกลุ่มอาสาสมัคร ในการบรรเทาความเดือดร้อนในผ่านพื้นวิกฤติไปได้

3. การยึดถือจารีตพิธีกรรมทางวัฒนธรรมไทย คือ แสดงออกทางความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

การรายงานข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทยนั้น นักข่าวได้ให้ความสำคัญโดยได้รายงานถึงประเด็นทางด้านพิธีกรรมขึ้น ตัวอย่างเช่น การพาดหัวข่าว “...ผู้ว่า กทม. ทำพิธีไล่น้ำ...” (คม ชัด ลึก ฉบับวันที่ 8 ตุลาคม 2554) และ “แห่ร่วมพิธีสวดพุทธมนต์ เสริมสิริมงคลชาติพื้นวิกฤติ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณฯ นำพระเถระชั้นผู้ใหญ่พร้อมชาวพุทธร่วมพิธีเจริญพระพุทธรูป เพื่อชาติพื้นวิกฤติน้ำท่วม...” (ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 20 พฤศจิกายน 2554) ซึ่งการที่จัดพิธีดังกล่าวนี้มีความหมายของการสร้างความเชื่อมั่นเรียกขวัญและกำลังใจให้กับชาวกรุงเทพฯ ให้คลายความกังวลจากสถานการณ์น้ำ ซึ่งมีแนวโน้มในการเข้าท่วมพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งอีกนัยยะหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความวิกฤติของปัญหาอุทกภัยที่ไม่สามารถจัดการได้ จึงต้องขอพรและพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้น้ำลดลง ซึ่งเป็นการสร้างความหมายที่สะท้อนความเศร้าในอีกมิติหนึ่ง

4. การยกย่องภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการกับวิกฤติ เป็นการแสดงออกของการใช้แนวคิดและวิธีการของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น ในการแก้ไขวิกฤติการณ์ซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่นำสิ่งที่ตนเองมีอยู่มาใช้ในการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมด้วย ได้แก่ “ประมงมหาชัยช่วยอีกแรง ระดมเรือดันน้ำออกทะเล” (ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม 2554) เป็นการที่

ชาวประมงใช้ภูมิปัญญา ประสบการณ์และวิถีชุมชน โดยนำเรือในการดันน้ำในช่วงที่น้ำทะเลยังไม่หนุนสูง เพื่อช่วยเพิ่มความเร็วในการไหลของน้ำลงสู่ทะเล และได้รับการยอมรับนำไปปฏิบัติในพื้นที่ต่างๆ เช่น การที่รัฐบาลได้ดำเนิน โครงการระดมเรือผลักดันน้ำบริเวณประตูระบายน้ำคลองลัดโพธิ์ และโครงการเรือประชาอาสาผันน้ำสู่ทะเล เป็นต้น

5. การมุ่งเน้นผลประโยชน์ในพวกพ้อง คือ การให้ความสำคัญประโยชน์ส่วนรวมที่เชื่อมโยงกับความเป็นพวกพ้องเดียวกัน เช่น “ดอนเมืองเดือดพิษ บิ๊กแบ็ก ปิดด่วนโทลล์เวย์ ระดมพลประท้วงรัฐไม่ดูแล แจกนมเหตุน้ำท่วมกรุง...” (เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 13 พฤศจิกายน 2554) และ “นนท์ฮือปิดถนน แค้นกทม. ลวงเปิดประตูน้ำ เจรจาแล้วเบี้ยว ชูร่มหาสวัสดิ์ครัดติด 3 ชั่วโมง...” (เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 23 พฤศจิกายน 2554) เป็นการแสดงให้เห็นถึงการแบ่งฝ่ายของการเป็น “พวกเขา” และ “พวกเรา” ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้เป็นความแตกต่างทางความคิดและการกระทำของประชาชนที่อยู่ระหว่างด้านหน้า และด้านหลังคันกั้นน้ำ หรือ ประตูระบายน้ำ ซึ่งต่างก็อยากให้น้ำระบายออกจากฝั่งของพวกเขา โดยไม่สนใจความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่อื่นๆ ทำให้เกิดความขัดแย้ง เพราะต่างฝ่ายมุ่งแต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นของพวกเขาเองเป็นหลัก

6. การยึดมั่นในหลักมนุษยธรรม ที่ยึดถือคุณค่าของชีวิตทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันภายในครอบครัวของสังคมไทย ได้แก่ ผู้สูงวัย สัตว์เลี้ยง เป็นต้น ตัวอย่างข่าว คือ “ชาวบ้านหมู่ 7 จ.สุโขทัย ลอยคอกอุยน้ำสูงกว่า 1 เมตร ช่วยลูกหมูวัย 10 วัน หลังน้ำทะเลล้นท่วมคอกจนมิด...” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นสังคมไทยที่ยึดหลักของพุทธศาสนาในความมีเมตตาแก่สัตว์ทั้งหลาย

5. อภิปรายผล

การศึกษาแก่นค่านิยมของชาวเสรีที่สะท้อนผ่านการรายงานข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาและภาพ ได้สะท้อนแนวคิดของ “ความเศร้าสาธารณะ” (Public grief) ที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชน (Carolyn Kitch and Janice Hume, 2007) หรือเรียกว่า “ข่าวที่เป็นความเศร้าสาธารณะ” คือ การที่ข่าวแสดงให้เห็นถึงความสูญเสียทางร่างกายและจิตใจที่เกิดขึ้นกับชีวิต และทรัพย์สิน รวมถึงความสงบสุขของสังคมโดยรวม อารมณ์ของภาษาข่าว และภาพข่าวสามารถสร้างการรับรู้ของเหตุการณ์ได้อย่างใกล้ชิด ในขณะที่เดียวกันจากสถานการณ์ที่เป็นวิกฤติทางสังคมนี้ ชาวเสรีได้สื่อความหมายของบุคคลที่เป็นแสดงออกทางความคิดที่ได้รับการยอมรับและผู้เสียสละตนเองแก่สังคม หรือที่เรียกว่า “Heroism” ซึ่งเปรียบเสมือนวีรบุรุษผู้เข้ามาเป็นพลังสำคัญในการคลี่คลายปัญหา เป็นการแสดงให้เห็นถึงปัญหา หรือวิกฤติที่เลวร้ายยังมีสิ่งดีงามเสมอ

สำหรับการวิเคราะห์ความหมายของข่าวในมิติของพิธีกรรมนั้น จัดเป็นแนวคิดที่สะท้อนของความเป็นชาวเสรีในอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงอำนาจของพิธีกรรมที่ผู้จัดประกอบพิธีกรรมต้องการส่งสาร (sender) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเป็นการส่งผ่านความหมายให้ เป็นไปตามเป้าหมายของผู้จัดพิธีกรรม ซึ่งในเหตุการณ์อุทกภัยนั้น ผู้จัดพิธีกรรมเป็นผู้ดูแลการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่กรุงเทพฯ ดังนั้นรูปแบบและเนื้อหาของพิธีกรรม (พิธีไถ่บาป) เป็นพลังอำนาจของสัญญาณที่ถ่ายทอดผ่านข่าวในหนังสือพิมพ์ไทย ได้แก่ ภาษาวิธีการ การแสดงออก ตัวบุคคล สถานที่ และเวลา เป็นต้น พลังของสัญญาณที่สะท้อนผ่านพิธีกรรมนี้สามารถกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกได้ทั้งในระดับบุคคล และกลุ่มสังคมได้

จากการวิเคราะห์ด้วยท ได้แก่ ข่าว และภาพข่าว เพื่อศึกษาการสร้างความหมายของความเศร้าที่สะท้อนผ่านข่าวอุทกภัย พ.ศ. 2554 ในหนังสือพิมพ์ไทย นั้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการศึกษาเชิงสัญลักษณ์ศาสตร์ และการวิเคราะห์ห้วงวาทกรรม ในการประยุกต์เพื่ออธิบายความหมายในมิติของความเป็นชาวเสรีที่เสนอ โดย Carolyn Kitch and Janice Hume (2007) ทำให้เห็นถึงกระบวนการทัศน์ใหม่ของการศึกษาความหมายของข่าวที่เป็นวิกฤติทางสังคมที่น่าเสนอคุณค่าของแก่นเรื่อง (Theme values) ได้ในอีกลักษณะหนึ่ง

การรายงานข่าวเสรีสาธารณะในหนังสือพิมพ์ไทย พบว่า แก่นค่านิยมที่สะท้อนผ่านชาวเสรีของสังคมไทยมีมุมมองที่แตกต่างจากแนวคิดนักวิชาการตะวันตกไม่พบ คือ การเชิดชูวีรบุรุษที่มากลี่ยปัญหา นั้นไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์เสมอไป ซึ่งในบริบทของสังคมไทยนั้น ได้นำเสนอแนวคิดของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นวีรบุรุษทั้งในเชิงอุดมคติ และการนำไปปฏิบัติในการที่จะก้าวพ้นวิกฤติทางสังคมครั้งนี้ เป็นค่านิยมที่ประชาชนไทยยกย่อง เทิดทูนและภูมิใจ โดยสามารถยอมรับอย่างเปิดเผยและพร้อมที่จะสนับสนุนค่านิยมนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้น อีกประเด็นหนึ่ง คือ การยกย่องภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการกับวิกฤติ ซึ่งเป็นสะท้อนให้เห็นค่านิยมในการพึ่งตนเอง เป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียงนำสิ่งที่ตนเองมีอยู่มาใช้ในการพึ่งพาตนเองให้เกิดผลประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ความเศร้าสาธารณะในข่าวอุทกภัยของประเทศไทย ได้สะท้อนความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้ามที่สำคัญที่ดำรงอยู่อันมีลักษณะทวินิยมในความคิดแบบคู่ตรงข้าม ดังนั้นระบบการจำแนกแยกแยะหรือที่เรียกว่าคู่ตรงกันข้าม จึงดูเหมือนว่าจะเป็นสภาวะที่เป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่เป็นคุณลักษณะของมนุษยชาติ ได้แก่ ความตาย/ความอยู่รอด, การสูญเสีย/การฟื้นฟู, ความขัดแย้ง/

ความสามัคคี, ความเศร้า/ความหวัง, วิถีชีวิตสังคมเมือง/
วิถีชีวิตสังคมชนบท เป็นต้น

6. บทสรุป

การนำเสนอความเศร้าในข่าวอุทกภัย ซึ่งถือเป็นวิกฤติทางสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง เป็นเหตุการณ์ที่อยู่เหนือการควบคุม ข่าวเศร้าที่ปรากฏในเหตุการณ์นี้เราปฏิเสธไม่ได้ว่ามีเหตุผลทางการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง ข่าวจึงถูกปรุงแต่งไปด้วยการเร้าอารมณ์ การสื่อความหมายของข่าวจึงเป็นการตอบสนองความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็นมากกว่ายกระดับสังคม ได้แก่ ข้อเท็จจริง เหตุและผลของเหตุการณ์ อย่างไรก็ตามในการรายงานข่าวในแนวทางของความเป็นข่าวเศร้านั้น กลับมีนัยยะของโอกาส หรือการสร้าง ความหวังรวมอยู่ด้วย ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ในการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีด้วยแนวคิดของการวิเคราะห์วาทกรรมนี้ได้ศึกษาเฉพาะตัวบทเพียงอย่างเดียว ซึ่งการศึกษาในประเด็นนี้สามารถวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม คือ การผลิตตัวบท และการวิเคราะห์การบริโภควาทกรรม ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาการสร้าง ความหมายโดยการศึกษาผู้ผลิตตัวบท คือ นักข่าว และช่างภาพ รวมถึงการศึกษาจากผู้รับสาร จะทำให้เกิดความครอบคลุมในบริบทของการวิเคราะห์วาทกรรมได้ ซึ่งมีความน่าสนใจต่อการศึกษาคำความหมายของข่าวอุทกภัยเช่นกัน

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผศ.ดร.กฤษณ์ ทองเลิศ อาจารย์ที่ปรึกษาสำหรับคำแนะนำที่ดีเสมอมา ซึ่งทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จได้ด้วยดี และคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ที่ให้โอกาสในการศึกษาต่อในระดับดุษฎีบัณฑิต

8. เอกสารอ้างอิง

- คม ชัด ลึก. ฉบับวันที่ 6 ตุลาคม 2554.
 คม ชัด ลึก. ฉบับวันที่ 8 ตุลาคม 2554.
 คม ชัด ลึก. ฉบับวันที่ 8 พฤศจิกายน 2554.
 เดลินิวส์. ฉบับวันที่ 8 ตุลาคม 2554.
 เดลินิวส์. ฉบับวันที่ 4 พฤศจิกายน 2554.
 เดลินิวส์. ฉบับวันที่ 13 พฤศจิกายน 2554.
 เดลินิวส์. ฉบับวันที่ 23 พฤศจิกายน 2554.
 ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 7 กันยายน 2554.
 ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม 2554.
 ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 20 พฤศจิกายน 2554.
 ไทยโพสต์. ฉบับวันที่ 18 พฤศจิกายน 2554.
 Fairclough, Norman. (1995). Media Discourse. New York: Edward Arnold.
 Graber, Doris. (1988). Processing the News: How People Tame the Information Tide. USA: University Press of America.
 Kitch, Carolyn and Janice Hume. (2007) Journalism in a Culture of Grief. New York : Taylor & Francis Group.
 Lau, Raymond WK. (2004).Critical Realism and News Production. Media, Culture, and Society 26 (5), 693-711.
 Staab, Joachim Friedrich. (1990) The Role of News Factors in News Selection. A Theoretical Reconsideration European Journal of Communication 5, 423-443.